SUN'IY INTELLEKT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHDA BANK TIZIMIDA YUZAGA KELADIGAN XAVF-XATARLAR

O'ralboyev Dostonjon
Samarqand iqtisodiyot va servis institute talabasi
Ilmiy rahbar: *Tursunov Faridun Mustafoyevich*
SamISI "Bank ishi" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada bank tizimida sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari hamda ular bilan bog'liq xavf-xatarlar tahlil qilingan. Shuningdek, kiberxavfsizlik, ma'lumotlar maxfiyligi, texnologik nosozliklar va algoritmik xatolar kabi omillarning bank faoliyatiga ta'siri o'rganilib, ushbu xavflarni kamaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli texnologiyalar, bank tizimi, kiberxavfsizlik, ma'lumotlar himoyasi, algoritm, raqamli bank xizmatlari, risklarni boshqarish.

Аннотация. В данной статье проанализированы преимущества использования искусственного интеллекта и цифровых технологий в банковской системе, а также связанные с ними риски и угрозы. Исследовано влияние таких факторов, как кибербезопасность, конфиденциальность данных, технологические сбои и алгоритмические ошибки на деятельность банков, а также разработаны предложения по снижению данных рисков.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровые технологии, банковская система, кибербезопасность, защита данных, алгоритм, цифровые банковские услуги, управление рисками.

Abstract. This article analyzes the advantages of using artificial intelligence and digital technologies in the banking system, as well as the risks and threats associated with them. The impact of factors such as cybersecurity, data privacy, technological failures, and algorithmic errors on banking activities is examined, and recommendations for mitigating these risks are proposed.

Keywords: artificial intelligence, digital technologies, banking system, cybersecurity, data protection, algorithm, digital banking services, risk management.

Kirish

Bugungi kunda jahon moliya bozorida raqamli transformatsiya jarayonlari jadal sur’atlarda rivojlanmoqda. Bank tizimida sun’iy intellekt, katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash (Big Data), blokcheyn texnologiyasi va mobil bank xizmatlaridan keng foydalanilmoqda. Ushbu texnologiyalar bank xizmatlari sifatini oshirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va mijozlarga qulay xizmat ko‘rsatish imkoniyatlarini yaratmoqda. Shu bilan birga, yangi texnologiyalarni joriy etish bank faoliyatida turli xavf-xatarlarning paydo bo‘lishiga ham sabab bo‘lmoqda. Sun’iy intellekt asosidagi tizimlar kredit risklarini baholash, firibgarlik holatlarini aniqlash, mijozlarga xizmat ko‘rsatish va moliyaviy prognozlash jarayonlarida keng qo‘llaniladi. Raqamli texnologiyalar esa masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish, elektron to‘lovlarni amalga oshirish va bank operatsiyalarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Banklar tomonidan raqamli texnologiyalardan foydalanish natijasida xizmat ko‘rsatish tezligi oshadi, inson omili bilan bog‘liq xatolar kamayadi hamda mijozlarning bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari kengayadi. Biroq ushbu texnologiyalar bilan bog‘liq xavflarni e’tibordan chetda qoldirish bank faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Raqamli bank xizmatlarining kengayishi kiberhujumlar sonining ortishiga olib kelmoqda. Xakerlik hujumlari, zararli dasturlar, fishing va ma’lumotlarni o‘g‘irlash kabi tahdidlar bank tizimi uchun jiddiy xavf hisoblanadi. Natijada banklarning moliyaviy zarar ko‘rishi va mijozlar ishonchining pasayishi mumkin. Sun’iy intellekt tizimlari katta hajmdagi ma’lumotlar bilan ishlaydi. Mijozlarning shaxsiy ma’lumotlari yetarli darajada himoyalanmasa, ularning noqonuniy tarqalishi yoki uchinchi shaxslar tomonidan foydalanilishi ehtimoli mavjud. Bu esa bankning obro‘siga va mijozlar huquqlariga zarar yetkazadi. Sun’iy intellekt tizimlari ma’lumotlar asosida qaror qabul qiladi. Agar ma’lumotlar sifatsiz yoki

noto‘g‘ri bo‘lsa, algoritm xatoga yo‘l qo‘yishi mumkin. Masalan, kredit berish jarayonida mijozning to‘lov qobiliyati noto‘g‘ri baholanishi ehtimoli mavjud.

Bank faoliyatining raqamli tizimlarga bog‘liqligi ortib borayotganligi sababli dasturiy yoki texnik nosozliklar bank operatsiyalarining vaqtinchalik to‘xtab qolishiga olib kelishi mumkin. Bu holat mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatining pasayishiga sabab bo‘ladi.

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan bir qatorda kiberfiribgarlikning yangi shakllari ham paydo bo‘lmoqda. Soxta ilovalar, phishing havolalari va ijtimoiy muhandislik usullari orqali mijozlarning mablag‘larini o‘zlashtirish holatlari ko‘paymoqda. Bank tizimida sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalardan foydalanishda yuzaga keladigan xavflarni kamaytirish uchun quyidagi choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

zamonaviy kiberxavfsizlik tizimlarini joriy etish;

ma’lumotlarni shifrlash va ko‘p bosqichli autentifikatsiya usullaridan foydalanish;

sun’iy intellekt algoritmlarini muntazam nazorat va audit qilish;

xodimlarning axborot xavfsizligi bo‘yicha malakasini oshirish;

favqulodda holatlarda uzluksiz faoliyatni ta’minlash rejalarini ishlab chiqish;

mijozlarning moliyaviy savodxonligini oshirish va ularni kiberxavfsizlik qoidalariga o‘rgatish.

Sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalar bank tizimining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Biroq ularning jadal rivojlanishi bilan bog‘liq kiberxavfsizlik tahdidlari, ma’lumotlar maxfiyligi muammolari, algoritmik xatolar va texnologik nosozliklar banklar oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Shu sababli banklar innovatsion texnologiyalarni joriy etish bilan bir qatorda risklarni boshqarish tizimini ham takomillashtirib borishlari zarur. Bu esa bank tizimining barqarorligi va mijozlar ishonchini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining me’yoriy hujjatlari.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. Mishkin F.S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Pearson Education.
5. Rose P.S., Hudgins S.C. *Bank Management and Financial Services*. McGraw-Hill Education.
6. Basel Committee on Banking Supervision materiallari.